

ERAST PARMASTO –
1958. aastal taas ilmuma hakanud
Eesti Looduse esimene toimetaja –
tähistas 23. oktoobril oma
70. sünnipäeva.

Eesti Looduse praegused tegijad õnnitlevad
ja loodavad jätkuvalle koostööle.

UUS RAAMAT

**“ELUKUNSTNIKUD.
Teejuht käitumise ökoloogiasse”**

Raivo Mänd. Huma. 1998, 156 lk.

Illustreerinud Edgar Valter.

Miks nad küll niimoodi käituvad?

Suurem osa haritud inimesi, ükskõik kui religiooselt meelestatuid, on võtnud teadmiseks, et inimesed põlvnevad loomadest. Käesolevaks ajaks on koguni välja selgitatud, et üle 98 protsendi šimpansi ja inimese rakutuuma DNAs on identne. Ometi tundub paljudele, et midagi väga olulist eristab meid teistest elusolenditest. Selleks on kindlasti (ka) kultuur, mida pole küll lihtne defineerida, kuid mille mitmed koostisosad on ometi ilmselged. Informatsiooni salvestamine, säilitamine, edastamine ning ontogeneesi vältel teistele õpetamine on inimkonnale väga iseloomulikud. Meil toimub see ilma geneetilist pärilikkust kaasamata. Nii peaks ka kultuuri üks koostisosa – meie käitumine – olema midagi väga inimesepärast, mis meid teistest loomadest eristab?

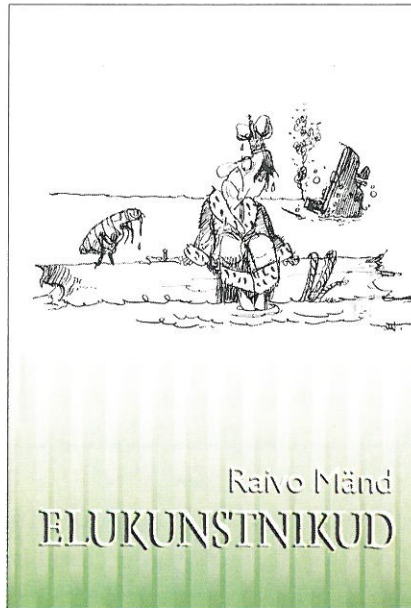
Oma uues raamatus esitab Raivo Mänd väga lahedalt loetava kokkuvõtte loomade käitumise viisidest ja olemusest. Raamatu sisuga peaks Eesti Looduse lugeja üldjoontes tuttav olema, sest suurem osa sellest on ilmunud aastatel 1997 ja 1998 ka ajakirja kaante vahel. Kolmeteistkümmes peatükis leiavad käsitlemist toidu leidmise ja hõlvamise, liigisiseste ja -vaheliste suhete, vastastikuse vaenamise ja abistamise probleemid. Vääriskas osa on pühendatud sellele, mis eelneb ja järgneb järglaste saamisele. Tänapäevase evolutsiooniõpetuse seisukohtade, eriti aga loodusliku valiku abil saab seletada kõige keerukamaidki käitumuslikke mõistatusi.

Raamatut poes pealiskaudselt lehitsenu võib justkui pettuse üle nuri-sema hakata. Pealkirjas lubatakse rääkida elukunstnikest, tekstis käib jutt hoopistükis loomade elust. Peagi võime aga märgata, et Raivo Mänd on iga peatüki lõpul viidanud paralleelidele inimese käitumisega. Veel hullem: sageli selgub, et paralleelsust polegi, tegemist on inimeselooma ja loom-looma käitumise üldjoonte kokkulangemisega. Niisiis: mitte ainult DNA sarnasus ei näita inimese kuulumist loomariiki. Ka käitumiselt kuulume teiste loomadega samasse perre – mõistagi oma mitmete liigiomaste isearasustega.

Paraku pole raamatu teema võimaldanud peatuda sellel, mis on inimese käitumisele ainuomast. Oleksin meelsasti lugenud kas või sellest, kuidas (teistel) loomadel seksuaalsusega seotud võimuiha on inimesel väärdunud võikaks võimujanuks, mis vapustab inimpopulatsioonide saatusi.

Üks, vist 154. leheküljel on raamatus kogemata tühjaks jäänud. Seal puudub soovitatava täiendava eesti-keelse kirjanduse loend. Mõnele üksikule raamatule on tekstis küll viidatud, kuid ilmunisandmeteta. Huvilistele sobivat leidub meie raamaturiiulitel aga rohkemgi.

Nuriseksin veel ühe pisiasja üle. Mänd pole suutnud inglise keelest tõlkida tõlkimatut. Lewis Carrolli raamatu “Alice peeglitagusel maal” põhjal nimetatud bioloogia “seaduse” *Red Queen’s Law* prototüübi on ta tõlkinud *Punaseks Kuningannaks*. Para-

ku on *Red Queen* eesti keeli (malend) *Must Lipp*; Risto Järv on ta küll Carrolli teose tõlkes nimetanud Mustaks Kuningannaks. Matemaatik-teoreetiku Charles Lutwidge Dodgsoni (ehk Lewis Carrolli) sulega kujutati selles justkui-ainult-lasteraamatus “kõige suuremat malemängu, mis eales mängitud...” Mäni meelest tormavad Punase Kuninganna pentsikul maal kõik veidral kombel “kuhugi üksteise võidu, ilma et nad sellest hoolimata kuskile jõuaksid”. Ehk on stabiilsus siiski selline väärtus, mille nimel elusolendeil (ka inimesel) tasub pingutada? Või on Raivo Mänd kahe aasta pärast mööduva, modernistliku maailmavaate kokkuvarisemise sajandi viimne modernist, kes loodab mingi “edasi” arengu ja progressi kestvust? Kui nii, tunnen hea raamatu tänuliku lugejana tema vastu siirast, sügavat lugupidamist. Nii ilus oleks uskuda, et elusolendid maailma suures malemängus ikka edasi ja kõrgemale, täiuslikkusele üha ligemale jõuavad.

ERAST PARMASTO